

Szelényi Ödön, a tudós tanár

Az OPKM Tudós tanárok – tanár tudósok sorozatában Vincze Tamás és Ugrai János közös munkájaként Szelényi Ödönről jelent meg részletes elemző mű.

A kötet első részében megismerkedünk az evangélikus, szepességi szász kereskedőcsaládból származó, Késmárkon 1877-ben, a családban harmadikként született fiú életpályájával. Kezdetben az ősi, késmárki evangélikus líceum tanulója, majd 1895–1899-ig a budapesti bölcsészkar hallgatója, itt magyar és német filológiai tanulmányokat folytatott. Disszertációját is német nyelvészeti témából írta, de később az irodalmi, filozófiai és neveléstörténeti témák érdeklik, szinkronban tanári tevékenységének területeivel. Tanári állomáshelyei Túrkeve, Lócse, Késmárk. Korán bekapcsolódott a tudományos és pedagógiai körök munkájába, tagja a Szepes Megyei Történelmi Társulatnak, a Kárpát Körnek, később az Országos Középiskolai Tanáregyesület szepesi körének, az Országos Ág. H. Evangélikus Tanáregyesületnek. Nemcsak tagja, hanem tudományos előadásai révén aktív szereplője is ezeknek a szerveződéseknek, tanári tapasztalatait, módszertani ajánlásait is ezeken a tanácskozásokon ismerteti tanártársaival. A tanulók önképző- és olvasóköri ülésein is részt vesz tanárelnöki minőségben. A könyv szerzői által évről-évre pontosan feltárt életpálya alapján megismerkedünk a reformpedagógia iránt érdeklődő, majd lassan neveléstörténeti szakíróvá váló tudós-pedagógussal, akinek munkáiban szintetizálódik a korabeli pedagógia-filozófia-teológia elmélete.

1909-ben a pozsonyi evangélikus teológiai akadémia megválasztja a bölcsész- és neveléstudományi tanszék nyilvános, rendkívüli tanárává. Publikációs tevékenysége ezekben az években a leggazdagabb, tanulmányai jelennek meg a Magyar Paedagógia, az Athenaeum, a Nemzeti Nénevelés, az Uránia, a Népművelés, a Századok című, valamint más lapokban, folyóiratokban – mint erről a teljes körűen feltárt bibliográfia tájékoztat. Népszerű előadója a pozsonyi egyházi és világi tudományos rendezvényeknek, de szívesen tart ismeretterjesztő előadásokat a különböző városi egyletekben is. Ehhez az időszakhoz fűződnek jelentősebb elismerései: 1913-ban a Magyar Paedagógiai Társaság választja tagnak, 1916-ban a bécsi egyetem teológiai fakultása licenciátusi címmel tünteti ki. Emellett megbízzák az evangélikus egyház tudományos folyóiratának szerkesztésével.

A szerzők oknyomozó, objektív feltáró munkájának köszönhetően kirajzolódik előttünk ennek a korszaknak társadalmi, közéleti szövevénye, a különböző érdekszférák ütközőpontjába kerülő tanár pedagógusi, emberi harca az igazságért, később tudósi egzisztenciájáért küzdő kálváriája a pozsonyi majd debreceni egyetem pedagógiai katedrájáért: sikertelenül. Derékba tört karrierét az első világháborút követő trianoni döntés is súlyosbította: családjával visszatért Mező-

túrra, ahol ismét gimnáziumi tanári állást kapott. Tudományos munkájának folytatására jelentkezett a Pécsre áttelepült pozsonyi egyetem soproni teológiai tanszékére, de ezt az evangélikus egyházi körök megghiúsították, liberális teológiai nézeteire és hiányzó végzettségére hivatkozva.

A sokféle forrás tárgyilagos analizálásából ma már tisztán látható, hogy elsősorban személyes ellentétek és a teológiai irányzatok köntösébe bújó egyéni sérelmek, szakmai féltékenységek akadályozták meg teológiai egyetemi tanárrá való kinevezését.

1920-tól vallástanárként dolgozott az evangélikus Veres Pálné Továbbképzőben. 1925-ben, miután a budapesti egyetemen hosszú huzavona után sem tűzték ki értekezésének védését, a debreceni egyetem magántanárai sorába iktatta. A következő évben egyháza részéről is hasonló elégtételt kapott: az etika magántanárának választották felekezetének miskolci katedráján. 1927-ben meghívást kapott a kaunasi egyetemre, ő azonban nem vállalta a külföldi tanítást, még ebben az évben nyugdíjba vonult. Utolsó évei sem nyugalomban teltek. Továbbra is tanított és vállalta a konfrontációkat olyan ügyek érdekében, amelyek sértették tanári, egyháztagi igazságérzetét. 1931. szeptember 18-án hunyt el, ugyanabban az évben, mint kortársa, a reformer-pedagógus Nagy László.

A könyv második fejezete Szelényi Ödön pedagógusi és közéleti tevékenységével foglalkozik. Ennek keretében bemutatja a századfordulón dolgozó tanárember iskolai munkáját, amely valószínűsíthetően egyedi volt, nyelvtanítási módszerét, tankönyvszerzői tevékenységét, vallástanítási nézeteit, sokirányú, tanítással összefüggő egyéb kötelezettségeit. Tanulságos a pozsonyi teológiai akadémián töltött évek összegzése, amely bemutatja módszerének már-már liberális jellegét. Méltányolta az egyéni kezdeményezést, az önállóságot, meghallgatta tanítványai véleményét. Az ajánlott olvasmányok jegyzékében figyelemreméltó Ruskin neve, aki a korabeli életreform mozgalmak jeles képviselőjeként a reformpedagógiai mozgalmakkal is összekapcsolható. A németországi iskolákban tett látogatásai nem öncélúak, pedagógiai tapasztalatait egyháza iskoláinak megreformálására igyekezett fordítani.

A harmadik fejezetet a szerkesztők a tudós Szelényi Ödön bemutatására szánták. Itt található a filozófiai nézetekkel foglalkozó írások, és ezek legérdekesebbike: *A neveléstan alapvonalai* (1922), melyben a szerző részletesen taglalja a nevelés elméletének összes alapkérdését. A reformpedagógiai törekvések közül különösen a tanulói önkormányzatot gyakorló „iskola-államok” és a munkaiskola megvalósíthatóságának gondolata foglalkoztatta. Ma is követésre méltó az a humanus magatartás, ahogyan a növendékeket a más vallásúakkal szembeni toleranciára nevelte egy olyan időszakban, amikor ez nem volt általános gyakorlat. (Érdekes módon egy másik evangélikus pedagógus, Domokos Lászlóné Löllbach Emma *Új Iskolájában* ilyen elvek szerint működött a hitoktatás négy hitfelekezet számára ugyanebben az időszakban.) Érdekes háttérelmzéssel, történelmi párhuzammal zárul Szelényi neveléstörténeti kutatásainak összegzése. A továbbiakban külön fejezet foglalkozik a reformer szellemű tudós vallásfilozófiai módszertanával. *A magyar evangélikus nevelés története a reformációtól napjainkig. Különös tekintettel a középiskolákra.* (Pozsony, 1917) c. művében az evangélikus nevelés ma-

gyarországi történetét szintetizálta: a képzés kialakulását, az iskolahálózat rendszerét, az intézmények berendezkedését. Külön fejezetet szentel a szervezett nőnevelésnek, az árva- és öregházak történetének.

A szerzők befejező összegzésének nyitott kérdése továbbgondolkodásra készíti az olvasót, arra keresve a választ, mi fontos egy ember, egy tudós tanár életében: önbecsülés, hivatás, hit? Hogyan lehet (lehet-e) mindhármat összeegyeztetni?

A két szerző e témában mutatott tudományos felkészültsége, könyvük szerkesztésének logikája, a precíz adatgyűjtés, a történelmi viszonyok által determinált életpálya korrekt bemutatása méltó tiszteletadás Szelényi Ödön neveléstörténeti tudós, filozófus, teológiai tanár emlékének.

Tiszteletreméltó az OPKM sorozatszerkesztőjének, Jáki Lászlónak az a törekvése, hogy elfelejtett tudós tanárokról, tanár tudósokról készült elemzések, monográfiák kiadását szorgalmazza.

Áment Erzsébet

(Vincze Tamás – Ugrai János: Szelényi Ödön. /Tudós tanárok – tanár tudósok./ OPKM, Bp. 2006. 141 p.)

